NUSAKH VILNE MEMORIAL

The Secrets of the Great Synagogue of Vilna

YIVO Institute for Jewish Research

September 27, 2023 | 6:30pm

YIVO's annual Nusakh Vilne program commemorates the Jewish community of Vilna through poetry and music. This year we feature the American premiere of *The Secrets of the Great Synagogue of Vilna*, a new documentary by Loïc Salfati.

Comprising many interviews, the film follows the 2019 and 2021 excavation campaigns of the Great Synagogue of Vilna day by day. Both an archaeological adventure and a historical investigation, *The Secrets of the Great Synagogue of Vilna* highlights the Lithuanian Jewish community's intellectual effervescence and the reputation of Vilnius, regarded as one of the most important Jewish cultural centers in Eastern Europe.

Tonight's screening of this documentary will be followed by a Q&A with director Salfati. As a part of the evening, Rita Glassman, Maria Krupoves, and Zalmen Mlotek will perform a selection of music.

Co-sponsored by Nusakh Vilne, the Lithuanian Culture Institute, and the Consulate General of the Republic of Lithuania in New York. This program is supported, in part, by public funds from the New York City Department of Cultural Affairs, in partnership with the City Council.

MUSICAL PROGRAM

Vilna | ווילנע

Under Your Starry Heaven | אונטער דײַנע ווײַסע שטערן

Let Our Salvation Come | זאָל שוין קומען די גאולה

Springtime | פֿרילינג

Never Say | זאָג ניט קיין מאָל

Vilna

Vilne | ווילנע

Words by A. L. Wolfson, Music by Alexander Olshanetsky

Vilne — shtot fun gayst un tmimes,
Vilne — yidishlekh fartrakht,
Vu es murmlen shtile tfiles,
Shtile soydes fun der nakht.
Oft mol ze ikh dir in kholem,
Heys gelibte vilne mayn,
Un di alte vilner geto
In a nepldikn shayn.

Refreyn:
Vilne, vilne, undzer heymshtot,
Undzer benkshaft un bager.
Akh, vi oft es ruft dayn nomen
Fun mayn oyg aroys a trer.
Vilner geslekh, vilner taykhn,
Vilner velder, barg un tol.
Epes noyet, epes benkt zikh
Nokh di tsaytn fun amol.

Kh'ze dem veldele zakreter
In zayn shotn ayngehilt,
Vu geheym es hobn lerer
Undzer visndursht geshtilt.
Vilne hot dem ershtn fodem
Fun der frayheytsfon gevebt
Un di libe kinder ire —
Mit a tsartn gayst balebt.

ווילנע — שטאָט פֿון גײַסט און תּמימות,
ווילנע — ייִדישלעך פֿאַרטראַכט,
ווּ עס מורמלען שטילע תּפֿילות
שטילע סודות פֿון דער נאַכט.
אָפֿט מאֶל זע איך דיר אין חלום,
הייס געליבטע ווילנע מײַן,
און די אַלטע ווילנער געטאָ
אין אַ נעפּלדיקן שײַן.

רעפֿריין:
ווילנע, ווילנע, אונדזער היימשטאָט,
אונדזער בענקשאַפֿט און באַגער;
אַך, ווי אָפֿט עס רופֿט דײַן נאָמען
פֿון מײַן אויג אַרויס אַ טרער.
ווילנער געסלעך, ווילנער טײַכן,
ווילנער וועלדער, בערג און טאָל,
עפּעס נויעט, עפּעס בענקט זיך
נאָך די צײַטן פֿון אַמאָל.

כ׳זע דעם וועלדעלע זאַקרעטער
אין זײַן שאָטן אײַנגעהילט,
ווּ געהיים עס האָבן לערער
אונדזער וויסנדורשט געשטילט.
ווילנע האָט דעם ערשטן פֿאָדעם
פֿון דער פֿרײַהײַטספֿאָן געוועבט
און די ליבע קינדער אירע —
מיט אַ צאַרטן גײַסט באַלעבט.

Vilna — city of spirit and innocence.
Vilna — conceived in Jewish ways,
Where quiet prayers murmured
Soft secrets of the night.
I often see you in my dreams,
Dearly beloved Vilna of mine,
And the old Vilna ghetto
In a foggy glow.

Refrain:
Vilna, Vilna, our hometown,
Our longing and desire.
Ah, how often your name calls forth
A tear from my eye.
Vilna streets, Vilna rivers,
Vilna forests, mountains and valleys.
Something gnaws at me,
Makes me yearn for the days of long ago.

I see the Zakret forest,
Enveloped in its shadows,
Where teachers secretly slaked
our thirst for knowledge.
Vilna sewed the first thread
Of our flag of freedom,
And inspired its children
With a gentle spirit.

Translation from
Songs of Generations: New Pearls of Yiddish Song by Eleanor and Joseph Mlotek

Under Your Starry Heaven

Unter dayne vayse shtern | אונטער דײַנע ווײַסע שטערן

WORDS BY ABRAHAM SUTZKEVER, MUSIC BY ABRAHAM BRUDNO

Unter dayne vayse shtern	אונטער דײַנע ווײַסע שטערן
Shtrek tsu mir dayn vayse hant.	שטרעק צו מיר דײַן ווײַסע האַנט.
Mayne verter zaynen trern	מײַנע ווערטער זײַנען טרערן
Viln ruen in dayn hant.	ווילן רוען אין דײַן האַנט.
Ze, es tunklt zeyer finkl	זע, עס טונקלט זייער פֿינקל
In mayn kelerdikn blik.	אין מײַן קעלערדיקן בליק,
Un ikh hob gor nit keyn vinkl	און איך האָב גאָר ניט קיין ווינקל
Zey tsu shenken dir tsurik.	זיי צו שענקען דיר צוריק.

Un ikh vil dokh, got getrayer,	און איך וויל דאָך, גאָט געטרײַער,
Dir fartroyen mayn farmeg.	דיר פֿאַרטרויען מײַן פֿאַרמעג.
Vayl es mont in mir a fayer	ווײַל עס מאָנט אין מיר אַ פֿײַער,
Un in fayer — mayne teg.	און אין פֿײַער — מײַנע טעג.
Nor in kelern un lekher	נאָר אין קעלערן און לעכער
Veynt di merderishe ru.	וויינט די מערדערישע רו.
Loyf ikh hekher, iber dekher	לויף איך העכער, איבער דעכער
Un ikh zukh: vu bistu, vu?	און איך זוך: וווּ ביסטו, וווּ?

Nemen yogn mikh meshune	נעמען יאָגן מיך משונה
Trep un hoyfn mit gevoy.	טרעפּ און הויפֿן מיט געוווי.
Heng ikh — a geplatste strune	הענג איך — אַ געפּלאַצטע סטרונע
Un ikh zing tsu dir azoy:	און איך זינג צו דיר אַזוי:
Unter dayne vayse shtern	אונטער דײַנע ווײַסע שטערן
Shtrek tsu mir dayn vayse hant.	שטרעק צו מיר דײַן ווײַסע האַנט.
Mayne verter zaynen trern	מײַנע ווערטער זײַנען טרערן
Viln ruen in dayn hant.	ווילן רוען אין דײַן האַנט.

Under your white starry heaven
Offer me your pale white hand.
All my words are flowing teardrops,
I would place them in your hand.
Gone the luster from their brightness,
Seen through morbid cellar view —
And I no longer have my own space
To reflect them back to you.

My devoted God I offer
Everything that I possess.
As the fire that I suffer
Fills each fiery day I pass.
Only in the holes and cellars
With deadly rest my days I share.
I run higher — over spire
Searching where are you, oh where?

I am chased by phantom beings
Stairs and courtyards goad me too.
There I hang a broken bowstring —
And I sing once more to you:
Under your white starry heaven
Offer me your pale white hand.
All my words are flowing teardrops,
I would place them in your hand.

Translation from
We Are Here: Songs of the Holocaust by Malke Gottleib and Chana Mlotek

Let Our Salvation Come

Zol shoyn kumen di geule | זאָל שוין קומען די גאולה

Words by Shmerke Kaczerginski,
Music by Rabbi Abraham Isaac Kook

Ongezolyet afn hartsn, makht men a lekhayim.
Oyb der umet lozt nit ruen — zingen mir a lid.
Iz nito keyn bisl bronfn — lomir trinken mayim,
Mayim-khayim iz dokh khayim —
vos darf nokh der yid?

Refreyn:
Zol shoyn kumen di geule
Meshiekh kumt shoyn bald!

S'iz a dor fun kule-khayev, zayt nit keyn naronim —
Un fun zindikn — Meshiekh gikher kumen vet!
Akh, du tatele, in himl, s'betn bney-rakhmonim;
Ze, Meshiekh zol nit kumen a bisele tsu shpet. . .

S'tantsn beymer in di velder, shtern afn himl.
Reb Yisroel der mekhutn dreyt zikh in der mit,
S'vet zikh ufvekn Meshiekh fun zayn tifn driml
Ven er vet derhern undzer tfiledike lid.

אָנגעזאָליעט אויפֿן האַרצן, מאַכט מען אַ לחיים.
אויב דער אומעט לאָזט ניט רוען — זינגען מיר אַ ליד.
איז ניטאָ קיין ביסל בראָנפֿן — לאָמיר טרינקען מים,
מים-חיים איז דאָך חיים —
וואָס דאַרף נאָך אַ ייִד?

רעפֿריין:
זאָל שוין קומען די גאולה,
משיח קומט שוין באַלד!

ס'איז אַ דור פֿון כּולו חייבֿ, זײַט ניט קיין נאַראָנים —
און פֿון זינדיקן — משיח גיכער קומען וועט!
אַך, דו טאַטעלע אין הימל, ס'בעטן בני-רחמנים:
זע, משיח זאָל ניט קומען אַ ביסעלע צו שפּעט —

ס'טאַנצןביימער אין די וועלדער, שטערן אויפֿן הימל.
ר' ישׂראל דער מחותּן דרייט זיך אין דער מיט.
ס'וועט זיך אויפֿוועקן משיח פֿון זײַן טיפֿן דרימל
ווען ער וועט דערהערן אונדזער תּפֿילהדיקע ליד.

When we're feeling low, we raise a glass.
If the melancholy won't leave us be, we sing a song.
If there is not a bit of liquor, then let us drink water.
Fresh water is aqua-vitae, what more does a Jew need?

Refrain:
Let the Redemption come already,
The Messiah is coming soon.

It's a completely wicked generation, don't be fools,
And through sinning – the Messiah will come faster.
Oh, You, dear Father in heaven, we children of mercy pray,
See to it that the Messiah does not come just a little too late.

Trees are dancing in the woods, stars in the sky,
Reb Israel, father of the bride, is dancing in their midst.
It will wake up the Messiah from his groggy nap,
When he hears our prayerful song..

Translation from
Mir Trogn A Gezang: Favorite Yiddish Songs by Eleanor Gordon Mlotek

Springtime
Friling | פֿרילינג

Words by Shmerke Kaczerginski, Music by Abraham Brudno

Ikh blondzhe in geto	איך בלאָנדזשע אין געטאָ
Fun gesl tsu gesl	פֿון געסל צו געסל
Un ken nit gefinen keyn ort:	און קען ניט געפֿינען קיין אָרט:
Nito iz mayn liber,	ניטאָ איז מײַן ליבער,
Vi trogt men ariber? —	ווי טראָגט מען אַריבער? —
Mentshn, o zogt khotsh a vort.	מענטשן, אָ זאָגט כאָטש אַ וואָרט.
Es laykht af mayn heym itst	עס לײַכט אויף מײַן היים איצט
Der himl der bloyer —	דער הימל דער בלויער —
Vos zhe hob ikh itst derfun?	וואָס זשע האָב איך איצט דערפֿון?
Ikh shtey vi a betler	איך שטיי ווי אַ בעטלער
Bay yetvidn toyer	בײַ יעטווידן טויער
Un betl — a bisele zun.	און בעטל — אַ ביסעלע זון.
Friling, nem tsu mayn troyer,	פֿרילינג, נעם צו מײַן טרויער,
Un breng mayn libstn,	און ברענג מײַן ליבסטן,
Mayn trayen tsurik.	מײַן טרײַען צוריק.
Friling, af dayne fligl bloye,	פֿרילינג, אויף דײַנע פֿליגל בלויע,
O, nem mayn harts mit	אָ נעם מײַן האַרץ מיט
Un gib es op mayn glik.	און גיב עס אָפּ מײַן גליק.
Ikh gey tsu der arbet	איך גיי צו דער אַרבעט
Farbay undzer shtibl,	פֿאַרבײַ אונדזער שטיבל,
In troyer — der toyer farmakht.	אין טרויער — דער טויער פֿאַרמאַכט.
Der tog a tsehelter,	דער טאָג אַ צעהעלטער,
Di blumen farvelkte,	די בלומען פֿאַרוועלקטע,
Zey vyanen — far zey iz oykh nakht.	זיי וויאַנען — פֿאַר זיי איז אויך נאַכט.
Far nakht af tsurik vegs,	פֿאַר נאַכט אויף צוריק וועגס,
Es noyet der troyer,	עס נויעט דער טרויער,
Ot do hostu, libster, gevart.	אָט דאָ האָסטו, ליבסטער, געוואַרט.
Ot do inem shotn	אָט דאָ אינעם שאָטן
Nokh kentik dayn trot iz,	נאָך קענטיק דײַן טראָט איז,
Flegst kushn mikh liblekh un tsart.	פֿלעגסט קושן מיך ליבלעך און צאַרט.
Friling, nem tsu mayn troyer. . .	פֿרילינג, נעם צו מײַן טרויער. . .

S'iz hayyor der friling
Gor fri ongekumen,
Tseblit hot zikh benkshaft nokh dir,
Ikh ze dikh vi itster
Balodn mit blumen,
A freydiker geystu tsu mir.
Di zun hot fargosn
Dem gortn mit shtraln,
Tsheshprotst hot di erd zikh in grin.
Mayn trayer, mayn libster,
Vu bistu farfaln? —
Du geyst nit aroys fun mayn zin.

Friling, nem tsu mayn troyer. . .

ס'איז הײַיאָר דער פֿרילינג
גאָר פֿרי אָנגעקומען,
צעבליט האָט זיך בענקשאַפֿט נאָך דיר,
איך זע דיך ווי איצטער
באַלאָדן מיט בלומען,
אַ פֿריידיקער גייסטו צו מיר.
די זון האָט פֿאַרגאָסן
דעם גאָרטן מיט שטראַלן,
צעשפּראָצט האָט די ערד זיך אין גרין.
מײַן טרײַער, מײַן ליבסטער,
ווּ ביסטו פֿאַרפֿאַלן? —
דו גייסט ניט אַרויס פֿון מײַן זין.

פֿרילינג, נעם צו מײַן טרויער. . .

I roam through the ghetto
From alley to alley
Useless, no haven I find;
Gone my beloved,
Oh how can I bear it? —
Won't somebody say something kind?
My house is aglow now,
The sky so much bluer —
What does that mean in my life?
I stand like a beggar,
I huddle at gateways
And beg for a handful of light.

Springtime, dispel my sorrow,
Bring my beloved,
My dear one to me.
Springtime, blue wings for me you'll borrow,
Oh, take my poor heart,
And return my joy to me.

I go to my labor
I pass by our dwelling,
Bereaved now — the gate is shut tight.
The day bathed in sunshine,
Sad flowers are fading,
They weep — for them too it is night.
At night when returning,
With deep sadness gnawing,
Right here, love, you waited for me.
Right here in the shadow
I still hear your step fall,
Your arms held me so tenderly.

Springtime, dispel my sorrow . . .

This year the springtime
Is with us so early,
My longing for you burst in bloom,
I see you as now, dear,
All covered with flowers,
With gladness you'll come to me soon.
The sun has now showered
The garden with sunshine,
The earth is all covered in green.
My darling. my loved one,
Are you lost lor all time?
My mind cannot bear what that means.

Springtime, dispel my sorrow . . .

Translation from
We Are Here: Songs of the Holocaust
by Malke Gottleib and Chana Mlotek

Never Say
Zog nit keyn mol | זאָג ניט קיין מאָל

Words by Hirsh Glik, Music by Dmitri Pokrass

Zog nit keyn mol az du geyst dem letstn veg,
Khotsh himlen blayene farshteln bloye teg.
Kumen vet nokh undzer oysgebenkte sho,
Es vet a poyk ton undzer trot — mir zaynen do!

Fun grinem palmenland biz vaysn land fun shney,
Mir kumen on mit undzer payn, mit undzer vey,
Un vu gefaln s'iz a shprits fun undzer blut,
Shprotsn vet dort undzer gvure, undzer mut.

Es vet di morgnzun bagildn undz dem haynt,
Un der nekhtn vet farshvindn mitn faynd,
Nor oyb farzamen vet di zun in dem kayor —
Vi a parol zoI geyn dos lid fun dor tsu dor.

Dos lid geshribn iz mit blut un nit mit blay,
S'iz nit keyn lidl fun a foygl af der fray,
Dos hot a folk tsvishn falndike vent
Dos lid gezungen mit naganes in di hent!

To zog nit keyn mol az du geyst dem letstn veg,
Khotsh himlen blayene farshteln bloye teg,
Kumen vet nokh undzer oysgebenkte sho —
Es vet a poyk ton undzer trot — mir zaynen do!

זאָג ניט קיין מאָל, אַז דו גייסט דעם לעצטן וועג,
כאָטש הימלען בלײַענע פֿאַרשטעלן בלויע טעג.
קומען וועט נאָך אונדזער אויסגעבענקטע שעה,
עס וועט אַ פּויק טאָן אונדזער טראָט — מיר זײַנען דאָ!

פֿון גרינעם פּאַלמענלאַנד ביז ווײַסן לאַנד פֿון שניי,
מיר קומען אָן מיט אונדזער פּײַן, מיט אונדזער וויי,
און וווּ געפֿאַלן ס'איז אַ שפּריץ פֿון אונדזער בלוט,
שפּראָצן וועט דאָרט אונדזער גבֿורה, אונדזער מוט.

עס וועט די מאָרגנזון באַגילדן אונדז דעם הײַנט,
און דער נעכטן וועט פֿאַרשווינדן מיטן פֿײַנד.
נאָר אויב פֿאַרזאַמען וועט די זון אין דעם קאַיאָר —
ווי אַ פּאַראָל זאָל גיין דאָס ליד פֿון דור צו דור.

דאָס ליד געשריבן איז מיט בלוט און ניט מיט בלײַ,
ס'איז ניט קיין לידל פֿון אַ פֿויגל אויף דער פֿרײַ,
דאָס האָט אַ פֿאָלק צווישן פֿאַלנדיקע ווענט
דאָס ליד געזונגען מיט נאַגאַנעס אין די הענט.

טאָ זאָג ניט קיין מאָל, אַז דו גייסט דעם לעצטן וועג,
כאָטש הימלען בלײַענע פֿאַרשטעלן בלויע טעג.
קומען וועט נאָך אונדזער אויסגעבענקטע שעה —
עס וועט אַ פּויק טאָן אונדזער טראָט — מיר זײַנען דאָ!

Never say this is the final road for you,
Though leadened skies may cover over days of blue.
As the hour that we longed for is so near,
Our step beats out the message — we are here!

From lands so green with palms to lands all white with snow,
We shall be coming with our anguish and our woe,
And where a spurt of our blood fell on the earth,
There our courage and our spirit have rebirth.

The early morning sun will brighten our day,
And yesterday with our foe will fade away.
But if the sun delays and in the east remains —
This song as password generations must maintain.

This song was written with our blood and not with lead,
It's not a little tune that birds sing overhead,
This song a people sang amid collapsing walls
With grenades in hands they heeded to the call.

Therefore never say the road now ends for you,
Though leadened skies may cover over days of blue.
As the hour that we longed for is so near —
Our step beats out the message — we are here!

Translation from
We Are Here: Songs of the Holocaust by Malke Gottleib and Chana Mlotek

ABOUT THE PARTICIPANTS

Loïc Salfati is a French engineer who was born in 1974 and moved to Lithuania in 2002. After working in the lighting sector in France, he became a photographer and film director. Loïc Salfati has also worked in the cultural sector since 2005. He is currently deputy director and cultural attaché at the French Institute in Lithuania, where he developed cultural relations between France and Lithuania.

Cantor Rita Glassman is is the Cantor of Temple Israel of New Rochelle in New York. She previously served as Cantor of Congregation Sherith Israel in San Francisco, California. In addition to being an ordained Cantor, she is a composer and a Board Certified Chaplain. She has produced seven CD recordings with original music both liturgical and secular on the themes of healing, hope and peace (www.RitaGlassman.com). Cantor Glassman is the daughter of Holocaust survivor Isaac Glazman, z"l, who daringly escaped from the Vilna Ghetto one day before its liquidation. The details of his escape and survival in Vilna were recorded in letters he wrote to a brother in New York which were published in the Yiddish Forward newspaper in 1945. Rita travelled to Vilnius for the first time in the summer of 2019, arriving at the excavation site of the Great Synagogue of Vilna the day the Bima was located. Her rendition of the prayer "El Maleh Rachamim" captured in the film "The Secrets of the Great Synagogue of Vilna" was from that very moment.

Dr. Maria Krupoves, an artist and folklorist, is internationally acclaimed as a singer and interpreter of the folksongs of Eastern Europe, especially those of her native Vilnius with its multicultural heritage. In 2001, Dr. Krupoves was awarded a Vladimir and Pearl Heyfetz Fellowship at YIVO (Institute for Jewish Research) in New York. While in the United States, she has lectured and performed at YIVO and various universities. The singer has published seven albums with a multicultural repertory in collaboration with klezmer, jazz and classical musicians. Her album *Without a Country: Songs of Stateless Peoples* got an enthusiastic review in the *Billboard Magazine*. Recordings from her album *Songs of the Vilna Ghetto* have been used in the numerous documentaries about Vilna's Jewish history.

Zalmen Mlotek is an internationally recognized authority on Yiddish folk and theater music as well as creator of new musicals such as *The Golden Land* which toured Italy under the sponsorship of Leonard Bernstein and *Those Were The Days*, nominated for two Tony Awards. As the artistic director of the National Yiddish Theatre Folksbiene (NYTF) for the past twenty years, Mlotek helped revive Yiddish classics, instituted simultaneous English and Russian supertitles at performances and brought leading creative artists of television, theatre and film, such as Itzhak Perlman, Mandy Patinkin, Sheldon Harnick, Ron Rifkin and Joel Grey to the Yiddish stage. His vision has propelled classics, including NYTF productions of the world premiere of Isaac Bashevis Singer's *Yentl* in Yiddish (1998), *Di Yam Gazlonim* (The Yiddish *Pirates of Penzance*, 2006), the 1923 Rumshinky operetta *The Golden Bride* (2016), and the critically acclaimed *Fidler Afn Dakh* (*Fiddler on the Roof* in Yiddish, 2018). During his tenure at the NYTF, the theatre company has been nominated or received over ten Drama Desk Awards and four Lucille Lortel Awards.

This program was made available through the generosity of our donors and supporters. YIVO depends on donations to underwrite our public programs and to fulfill our mission.

You can support YIVO by visiting **yivo.org/Support**.

Thank you!

YIVO BOARD OF DIRECTORS

Chair: Ruth Levine | **Vice Chair:** Irene Pletka

Edward Blank
Martin Flumenbaum
Meryl Frank
Leo Melamed
Jacob Morowitz
Elisa New
Ilya Prizel
Jon Richmond
Eric Rubin
Bruce Slovin*
Warren Stern
Deborah Veach
Harry Wagner

**Chairman Emeritus*

Jonathan Brent, *Executive Director and CEO*
Melissa S. Cohen, *Chief Development Officer*
Alex Weiser, *Director of Public Programs*

The YIVO Institute for Jewish Research is dedicated to the preservation and study of the history and culture of East European Jewry worldwide. For nearly a century, YIVO has pioneered new forms of Jewish scholarship, research, education, and cultural expression. Our public programs and exhibitions, as well as online and on-site courses, extend our global outreach and enable us to share our vast resources. The YIVO Archives contains more than 24 million original items and YIVO's Library has over 400,000 volumes—the single largest resource for such study in the world.

yivo.org | **info@yivo.org**